ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
Університет державної фіскальної служби України

TAX
CONGRESS

ЗБІРНИК ТЕЗ ПОДАТКОВОГО КОНГРЕСУ

"Управління публічними фінансами та проблеми забезпечення національної економічної безпеки"

12 ГРУДНЯ 2019 | М. ІРПІНЬ

Лисенко В. В.,
д-р юрид. наук, професор,
професор кафедри кримінального процесу та криміналістики,
Університет ДФС України, м. Ірпінь, Україна,
Сорочко Є. О.,
канд. юрид. наук,
суддя 6 Апеляційного адміністративного суду, м. Київ, Україна

УЗАГАЛЬНЕНІ МАТЕРІАЛИ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ ЯК ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ВЧИНЕНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Практика розслідування злочинів свідчить про окремі проблеми, які виникають у процесі прийняття рішення щодо відкриття кримінального провадження за ст. 209 КК України. Головним у цьому разі є обов'язкова наявність попереднього злочину (предикатного злочин), який є джерелом отримання доходів злочинного походження. Якщо джерелом отримання доходів не є злочинне діяння, то, відповідним чином, відсутній склад злочину легалізації (відмивання) коштів злочинного походження. Практика правоохоронних органів вирішує ці проблеми лише наявністю відкритого кримінального провадження за вчинення попередньої злочинної діяльності і отримання доходу злочинного походження. Статистичні дані з цього приводу свідчать про те, що значна кількість кримінальних проваджень за вчинення злочинів, передбачених ст. 209 КК України, не закінчується обвинувальним вироком, оскільки закриваються провадження щодо предикатних злочинів (відсутність в діянні складу кримінального правопорушення, не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді і вичерпані можливості їх отримати).

Ситуація, коли джерелом інформації про факти легалізації (відмивання) коштів злочинного походження є матеріали Державної служби фінансового моніторингу України, на яку покладено здійснення фінансового моніторингу та виявлення сумнівних фінансових операцій, останнім часом, все частіше зустрічається у діяльності правоохоронних органів. За 9 місяців 2019 р. Держфінмоніторингом було підготовлено 641 матеріал (з них 383 узагальнених матеріалів та 258 додаткових узагальнених матеріалів) та спрямовано правоохоронним органам відповідно до підслідності злочинів, визначених ст. 216 КПК України [1]. Зазначені узагальнюючі матеріали були спрямовані до таких правоохоронних органів: 1) органів прокуратури – 82; 2) податкової міліції Державної фіскальної служби України – 152; 3) Національної поліції України – 131; 4) Служби безпеки України –156; 5) Національного антикорупційного бюро України –114; 6) Державного бюро розслідувань – 6 узагальнених матеріалів.

Важливим у цьому напрямі є також питання щодо змісту та відповідного аналізу узагальнених матеріалів, які надходять від Державної служби фінансового моніторингу України як підрозділу фінансової розвідки України та прийняття правоохоронними органами відповідного процесуального рішення.

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (п. 4 ст. 18 Закону) у разі наявності достатніх підстав вважати, що фінансова операція або сукупність пов'язаних між собою фінансових операцій можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення, подає до правоохоронних органів, уповноважених приймати рішення згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України, а також розвідувальних органів України для проведення оперативно-розшукової діяльності відповідні узагальнені матеріали (додаткові узагальнені матеріали) та одержує від них інформацію про хід їх розгляду.

Узагальнені матеріали це відомості про фінансові операції, які були об'єктом фінансового моніторингу і за результатами аналізу яких у спеціально уповноваженого органу виникли підозри щодо відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму, або суспільно небезпечного діяння, що передує легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. (п. 42 ст.1 Закону).

Варто відзначити, що узагальнені матеріали, які надходять від фінансової розвідки України, є повідомленням про вчинене кримінальне правопорушення. Такі матеріали також можуть бути підставою для здійснення правоохоронними та розвідувальними органами України оперативно-розшукової і контррозвідувальної діяльності. Форма та структура узагальнених матеріалів встановлюються центральним органом виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, за погодженням з правоохоронними органами.

Особливості змісту узагальнених матеріалів, надання їх правоохоронним органам, інформаційна взаємодія й обмін інформацією визначений Порядком надання та розгляду узагальнених матеріалів, який затверджено спільним наказом Міністерства фінансів України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України 11 березня 2019 року№ 103/162/384 [2].

Узагальнені матеріали фінансової розвідки мають містити такі дані: 1) опис суті фінансової операції (операцій), які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, з відображенням дати та

суми, на яку проведено фінансові операції, місця та обставин їх здійснення, взаємовідносин, а також зв'язків між особами, які їх вчинили; 2) опис суті фінансової операції (операцій), які можуть бути пов'язані з предикатним злочином; 3) опис суті фінансової операції (операцій), які дають можливість підозрювати, що фінансова операція або клієнт пов'язані із вчиненням іншого суспільно небезпечного діяння, яке визначене Кримінальним кодексом України як злочин, що не стосується легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом тощо.

У разі необхідності правоохоронні органи звертаються за додатковою інформацію до Державної служби фінансового моніторингу України, яка, за наявності, може надати її у розпорядження правоохоронних органів. Окрім зазначеного фінансова розвідка, за наявності, формує та надсилає до правоохоронних органів додаткові узагальнені матеріали. Додаткові узагальнені матеріали – це відомості, зібрані на основі аналізу додатково одержаної інформації на додачу до раніше поданих узагальнених матеріалів.

Складність вирішення ситуації, коли рішення щодо відкриття кримінального провадження приймається на підставі узагальнених матеріалів Державної служби фінансового моніторингу України, залежить від багатьох факторів. По-перше, не завжди дані про сумнівні фінансові операції свідчать про наявність складу злочину легалізації (відмивання) коштів злочинного походження. По-друге, процес здійснення фінансового моніторингу та підготовка узагальнених матеріалів займає значний час. Інформація до Державної служби фінансового моніторингу України надходить від органів, які здійснюють попередній фінансовий моніторинг, виявлення сумнівних фінансових операцій (банки тощо) [3]. Така ситуація створює умови для приховування слідів злочину, а також доходів, отриманих злочинним шляхом, приховування осіб, які брали участь у вчиненні злочину. Нерідко правоохоронні органи знаходяться у такій ситуації, коли грошові кошти перераховані за межі України, особи, які брали участь у вчиненні легалізації також знаходяться за кордоном. По-третє, процес збору первинних матеріалів потребує наявності інформації про окремі фінансові операції (рух грошових коштів на розрахунковому рахунку, рух коштів на кореспондентських рахунках банків-нерезидентів тощо). До відкриття кримінального провадження оперативні підрозділи мають певні обмеження щодо отримання інформації, яка становить банківську таємницю.

Ще одним складним питанням у цьому напрямі є те, що узагальнені матеріали, які надходять від підрозділу фінансової розвідки України, з метою запобігання незаконному розголошенню інформації, яка є в таких матеріалах, у тому числі під час передавання та розгляду, її розкриття та захисту здійснюються

співробітниками правоохоронних органів (їх підрозділів) та Держфінмоніторингу відповідно до законодавства України, яке регламентує порядок використання документів, що містять інформацію з обмеженим доступом (для службового користування) [4]. Це свідчить про те, що напряму такі узагальнені матеріали не можуть бути долучені до матеріалів кримінального провадження. З цього приводу на практиці виникає багато проблем. Окремі слідчі отримують дозвіл суду на знаття грифу обмеженого доступу і долучають узагальнені матеріали до кримінального провадження, що не є правильним на нашу думку.

Узагальнені матеріали є результатом діяльності фінансової розвідки щодо аналізу здійснених фінансових операцій, які пов'язані із можливим відмиванням (легалізацією) коштів злочинного походження і тому правоохоронні органи мають лише використовувати таку інформацію у ході здійснення оперативно-розшукової чи розвідувальної діяльності, а також для здійснення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій у ході розслідування злочинів, а не посилатися напряму на узагальнені матеріали як на доказ злочинної діяльності.

Список використаних джерел

1. Інформування про результати роботи Держфінмоніторингу за 9 місяців 2019 року. URL: http://www.sdfm.gov.ua/news.php?news_id=3974&lang=uk (дата звернення: 29.11.2019).

2. Порядок надання та розгляду узагальнених матеріалів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0368-19?lang=ru (дата звернення: 29.11.2019).

3. Порядок надання державними органами та органами місцевого самоврядування, державними реєстраторами інформації про фінансові операції та їх учасників до Державної служби фінансового моніторингу. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2015 р. № 708. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/708-2015-%D0%BF (дата звернення: 29.11.2019).

4. Про затвердження Типової інструкції про порядок ведення обліку, зберігання, використання і знищення документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію: постанова Кабінету Міністрів України від 19 жовтня 2016 р. № 736. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/736-2016-%D0%BF (дата звернення: 29.11.2019).